Strzelno [1]

Wysłane przez admin w ndz., 2016-04-10 22:40
Opis:

Kujawskie miasto leżące we wschodniej części powiatu mogileńskiego zamieszkuje dziś sześć tysięcy ludzi. Przed sprowadzeniem do Polski chrześcijaństwa znajdował się na wzgórzu klasztornym ośrodek kultu pogańskiego, związany z trzema dużymi głazami, które stoją po dziś dzień. Przed 1145 r. wieś weszła w skład uposażenia Zakonu Kanoników Regularnych z Trzemeszna. W 1175 r. sprowadzono do Strzelna Zakon Norbertanek, który przejął miejscowość w 1193 r. Do rozwoju wsi przyczynił się także status osady targowej, nadany jej w 1212 r. przez księcia Konrada Mazowieckiego. W 1231 r. Strzelno uzyskało kolejne przywileje, nadające mu charakter zbliżony do miejskiego, ale dopiero w połowie XIV wieku miejscowość uzyskała pełny statut miasta na prawie magdeburskim, następnie potwierdzany i kilka razy rozszerzany przez królów polskich. XVI wiek przyniósł miastu zastój, mimo to w XVII i XVIII wieku działały w nim dwie znane w całej Polsce kapele muzyczne. W 1760 r. wytyczono nową, wiodącą przez Markowice drogę ze Strzelna do Inowrocławia. Dwanaście lat później miasto przejęli Prusacy. W 1851 r. w miejscowości urodził się Albert Michelson, pierwszy laureat nagrody Nobla z fizyki. Powstanie w 1887 r. odrębnego powiatu strzeleńskiego i budowa połączeń kolejowych w 1892 r. z Mogilnem, a w 1908 r. z Inowrocławiem przyczyniło się do niewielkiego ożywienia gospodarczego. Mieszczanie brali aktywny udział w powstaniu wielkopolskim, a w 1919 r. Strzelno weszło w skład odrodzonej Polski. W 1932 r. powiat strzeleński przyłączono do powiatu mogileńskiego, w skład którego wchodzi do dziś z wyłączeniem lat 1975-1998. W latach dziewięćdziesiątych XX wieku zlikwidowano połączenia kolejowe ze Strzelna.

Obecny układ urbanistyczny miasta z prostokątnym rynkiem, z którego wychodzą prostopadle ulice, wskazuje na średniowieczny rodowód i targowy charakter. W wyniku wojen i pożarów, szczególnie z 1761 r., prawie wszystkie zabytki Strzelna, z wyjątkiem zespołu klasztornego, uległy zniszczeniu. Wtedy właśnie miasto utraciło murowany, barokowy ratusz. W 1815 r. rozebrano także dwa inne cenne zabytki: gotycki kościół Ducha Świętego z połowy XV wieku i kaplicę Świętokrzyską z 1461 r., która dała imię obecnemu Placowi Świętokrzyskiemu. Szczęśliwie zachował się słynny zespół poklasztorny norbertanek, a stoi on na wzgórzu we wschodniej części Strzelna. Już w 1133 r. – według Długosza – miał powstać kościół Krzyża Świętego i Najświętszej Marii Panny, obecnie św. Prokopa, fundacji komesa Piotra Włostowica. Większość naukowców podważa jednak wiarygodność tego przekazu i wskazuje Piotra Wszebrowica jako właściwego fundatora, co przesunęłoby datę powstania świątyni na koniec XII wieku. Niemniej jednak w 1175 r. rozpoczyna się budowa klasztoru i kościoła dla dopiero co sprowadzonych kanoniczek reguły świętego Norberta, która trwała do 1210 r.; konsekracja przez biskupa kujawskiego Bartona nastąpiła sześć lat później. Zakon Norbertanek rezydował tu do kasaty przez władze Prus w 1837 r. W skład zespołu poklasztornego wchodzą: bazylika Trójcy Świętej, dawny klasztor i rotunda św. Prokopa, a także plebania i ogrodzenie cmentarza. Kościół Trójcy Świętej zaczęto wznosić w 1175 r. z fundacji Piotra Wszeborowica, a po jego śmierci syna Krystyna. W drugiej połowie XV i pierwszej połowie XVI wieku przebudowano i rozbudowano świątynię w stylu późnego gotyku. W 1656 r. nastąpiła barokizacja wnętrza, a po wojnie

północnej rozpoczęto odbudowę ze zniszczeń i przebudowę w stylu późnego baroku. Odbywała się ona w trzech etapach: między 1720 a 1728 r. naprawiono świątynię, w 1743 r. przebudowano kaplicę św. Restytuta, a w 1752 r. zbarokizowano fasadę zachodnią i nadbudowano wieże. Kościół kilkakrotnie restaurowano i prowadzono prace badawcze, co doprowadziło do odkrycia w 1930 r. fundamentów okrągłej wieży przy północnym ramieniu transeptu, a w 1946 r. odsłonięto spod warstwy tynku pierwsze romańskie kolumny. Świątynia jest dziś trójnawową romańską bazyliką, znacznie zgotycyzowaną między innymi przez wprowadzenie gotyckich sklepień, co ciekawe zawieszonych niżej niż pierwotne romańskie, oraz przez dobudowę kaplicy św. Norberta. Kościół posiada znacznie zbarokizowany wystrój wnętrza i fasadę zachodnią z wieżami, które tylko w zrębie są romańskie.

Najcenniejszymi obiektami w bazylice Trójcy Świętej są rzeźby romańskie, pokrywające kolumny i tympanony świątyni. Są one wyjątkowym, obok drzwi gnieźnieńskich, najcenniejszym zabytkiem rzeźby romańskiej w kraju. W portalu południowym znajduje się wtórnie wmurowany tympanon fundacyjny, w którym wyrzeźbiona jest scena zawierzenia kościoła patronce. Dwoje fundatorów na klęczkach adoruje św. Annę, trzymającą na rękach maleńką Marię. Postać męska – Piotr – wręcza świętej model kościoła, zagadką jest jednak postać żeńska. Badacze twierdzą, że jest to albo bliska krewna fundatora, albo norbertańska przeorysza. Niektórzy godzą obie teorie, widząc w rządzącej wówczas norbertankami Beatrycze córkę Piotra Wszeborowica. W szczytowej ścianie południowego ramienia transeptu nadproże tamtejszego portalu stanowił inny tympanon, przedstawiający scenę zwiastowania, ukazaną, co ciekawe, zgodnie z bizantyńską tradycją ikonograficzną. Ten sam warsztat rzeźbiarski stworzył, niezwykle bogatej treści, słynne kolumny cnót i przywar. Obie są podzielone na trzy strefy przez pasy roślinnej ornamentyki, w których znajduje się po sześć alegorycznych, głównie kobiecych, postaci ujętych w arkadki; łącznie jest ich 36. Jest to jedno z najbogatszych, o ile nie najbogatsze, przedstawienie cnót i przywar w sztuce romańskiej Europy. Norbertanki pod przewodnictwem Beatrycze zilustrowały je, wzorując się na znanych na całym kontynencie dziełach: „Zwierciadło dziewic", w którym istnieją: drzewo cnoty i drzewo przywar, oraz dramacie Hildegardy von Bingen „Korowód cnót" – tu liczba personifikacji odpowiada tej z kolumn strzeleńskich. Północna kolumna przywar zachowała się w lepszym stanie niż południowa kolumna cnót. Umiejscowienie jej w tym kierunku świata wynikało z przekonania, iż siły zła mieszkają na północnej i zachodniej stronie świata. Podobna sytuacja ma miejsce w kościele w Inowrocławiu. Postać szarpiąca swe włosy reprezentuje Gniew i jest umiejscowiona w dolnej strefie. Obok znajduje się Pycha, najważniejsza z przywar, dumnie podnosząca głowę, trzyma jakieś naczynie w prawej dłoni, gdy lewa wskazuje na piękny, długi warkocz. W strefie środkowej Obżarstwo je łapczywie, obok widzimy Zabójstwo i Swawolę. W tym samym pasie znajduje się Krzywoprzysięstwo, trzymające lewą dłoń w geście przysięgi, w prawej zaś jakiś długi przedmiot, przy nim zaś Bałwochwalstwo, dzierżące odwrócony krzyż w jednej ręce, drugą mając na piersi. W najwyższej strefie Zawiść trzyma długiego węża, który wślizguje się do drugiej arkadki z niezidentyfikowaną postacią. Naga kobieta, zasłaniająca się gestem Wenus Wstydliwej, to Nieczystość. W tej strefie znajdziemy też kleryka uwodziciela, znanego z „drabiny cnót", przedstawionego w znanym „Ogrodzie rozkoszy" Herrady z Landsbergu. Cała kolumna zapada się w bazę i głowicę, co znakomicie ilustruje negatywność cech na niej umieszczonych i ciężar, jaki spada na ludzi nimi obarczonych. W południowej kolumnie cnót, w dolnej jej części, odnajdujemy Sprawiedliwość z wagą w dłoni, Roztropność z książką, Cierpliwość z charakterystycznym gestem prawej ręki i Posłuszeństwo dotykające piersi. Wyżej Pokora, królowa cnót, krzyżuje swe dłonie, a Ręka Boża wyłaniająca się z obłoków błogosławi radości chrześcijańskiej. W górnej strefie odnajdujemy Czystość z berłem w kształcie lilii, Wiarę trzymającą krzyż oraz – po raz drugi – Posłuszeństwo. Na głowicy kolumny przedstawiono chrzest Chrystusa w Jordanie, co wynika z przekonania średniowiecznych teologów, że to właśnie z chrztu wywodzą się wszystkie cnoty. Postacie zostały umieszczone na neutralnym tle, dzięki czemu odbiorca koncentruje się tylko na personifikacjach. Pozostałe dwie kolumny, również romańskie, nie zostały wyposażone w przedstawienia alegoryczne, zaś piąta kolumna, znajdująca się w kaplicy św. Barbary, posiada bogatą dekorację roślinną. W tej samej kaplicy, odsłonięta jest częściowo szósta kolumna bez dekoracji

rzeźbiarskich. W wyniku prac archeologicznych odkryto też inne pozostałości rzeźby romańskiej, w tym wtórnie wmurowaną w kaplicy św. Barbary płytę z Marią trzymającą Dzieciątko, otoczoną przez dziewięciu proroków, którzy zapowiedzieli przyjście Mesjasza. Wszystkie dotychczas wymienione zabytki pochodzą z końca XII wieku. Nieco młodszy jest tympanon portalu północnego, z pierwszej ćwierci XIII wieku; jest to najciekawsze, po kolumnach, dzieło rzeźbiarskie świątyni. Siedmioosobową kompozycję ujęto archiwoltą o roślinnej ornamentyce, a całość zamknięto w kształt trójliścia. Pośrodku króluje Chrystus, siedzący na łuku tęczy, otoczony przez mandorlę, oznaczającą blask bijący od jego osoby. Zbawiciel prawą ręką błogosławi, w lewej zaś dzierży księgę życia, a pod jego stopami lew i smok symbolizują pokonane siły zła. Dwa anioły podtrzymują mandorlę, a inne dwa z głowami lwa i wołu symbolizują ewangelistów – Marka i Łukasza. Po bokach widzimy św. Piotra z kluczami i św. Pawła. Nad Jezusem znajduje się jeszcze gołębica, będąca znakiem Ducha Świętego. Cała kompozycja ujęła aż pięć tematów: Trójcę Świętą, Chrystusa w majestacie, Chrystusa triumfującego jako Król Chwały nad złem, Wniebowstąpienie Pańskie i Przekazanie Prawa książętom apostołów – Piotrowi i Pawłowi. Cały tympanon stworzył inny warsztat, reprezentujący już późny styl romański. Kościół Trójcy Świętej posiada bogaty, głównie barokowy, XVIII-wieczny wystrój z elementami wcześniejszymi, między innymi skromnymi resztkami polichromii romańskich. Ciekawie prezentuje się szczególnie barokowy ołtarz Krzyża Świętego w północnej części transeptu, w którym znajduje się XIV-wieczny krucyfiks oraz południowo-zachodnia kaplica św. Restytuta z barwną dekoracją malarską. Dawny klasztor (mieści się w nim muzeum) bezpośrednio przylega do bazyliki, a kiedyś łączył się z rotundą św. Prokopa. Najstarsze zachowane części budynku monastyru wzniesiono w stylu gotyckim, większość powstała jednak w baroku, w XVIII wieku.

Znaną częścią zespołu klasztornego jest XII-wieczna rotunda św. Prokopa. Budowla romańska z nadbudowaną w gotyku wieżą składa się z kolistej nawy, do której przystają dwie apsydy i prostokątne prezbiterium. Wewnątrz skromny wystrój, przeważnie barokowy, pochodzący z XVIII wieku. Ciekawostką jest też znajdujące się naprzeciw prezbiterium podwójne romańskie okno czyli biforium. Nad wejściem znajdował się tympanon fundacyjny, który uległ zniszczeniu w czasie II wojny światowej, a jego pozostałości są przechowywane w muzeum narodowym w Poznaniu, gdzie trafiło też część innych odkryć archeologicznych z terenów klasztornych. Budynek plebanii powstał w pierwszej połowie XVIII wieku, ale w wyniku przebudowy w 1800 r., a także 1837 r. nabrał cech klasycystycznych. Przechowuje się tu część XVII, XVIII i XIX-wiecznych zabytków ruchomych. Przykościelny cmentarz powstał już w średniowieczu, a otacza go mur prawdopodobnie z 1531 r. Samo miasto posiada zabudowę głównie z drugiej połowy XIX i z XX wieku, z nielicznymi budowlami wcześniejszymi.

Współrzędne geograficzne:

adres strony: http://inuguracja.kujawsko-pomorskie.travel/pl/strzelno

Odnośniki
[1] http://inuguracja.kujawsko-pomorskie.travel/pl/strzelno